

De Belgische publieke opinie en de Europese Unie

Volgt de bevolking haar eurofiele opinieleiders?

Peter Bursens

Departement Politieke en Sociale Wetenschappen UA-UIA

Is Europa geliefd bij de Belgen? Vooral de actoren die rechtstreeks te maken hebben met het Europese niveau staan positief tegenover Europa. De publieke opinie daarentegen neemt een veel kritischer houding aan ten aanzien van Europa, maar is ook veel minder goed geïnformeerd. Al bij al neemt Europa geen centrale plaats in in het politieke debat of de media.

Door de grote aandacht van de media voor de komende verkiezingen op federaal en deelstaatniveau, zou men bijna vergeten dat op 13 juni van dit jaar ook de 25 Belgische Europese Parlementsleden opnieuw moeten verkozen worden. Met uitzondering van het meedelen van de lijsttrekkers en -duwers, is er tot nu toe maar geringe media-aandacht voor het Europese luik van de verkiezingen. Dit kan wellicht mede verklaard worden door de grote eensgezindheid over 'Europa' onder de politieke elites. Zij voeren geen Europees debat dat de aandacht van de media of van het grote publiek kan trekken. Enkele uitzonderingen niet te na gesproken, pleit het volledige politieke spectrum immers voor nog meer Europese integratie, vooral dan met betrekking tot die aspecten die tot op heden achtergebleven zijn. Het 'sociale' Europa, de harmonisering van de fiscale systemen, het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en het democratisch deficit gelden als belangrijkste voorbeelden. Maar wordt dit eensluidende Europese pleidooi wel gedeeld door de bevolking? Staat de publieke opinie even positief ten aanzien van de Europese Unie als haar opinieleiders?

De opinie van de politieke elites

De grote eensgezindheid onder de politieke partijen blijkt in de eerste plaats uit de ideologische programma's en uit de electorale manifesten van de drie traditionele politie-

ke families ten tijde van de vorige Europese verkiezingen. Met uitzondering van enkele kanttekeningen, spreken zij zich volmondig uit ten voordele van een doorgedreven Europese integratie. De kleinere partijen staan weliswaar kritischer tegenover de huidige vorm van de Europese constructie, maar ook zij zijn uiteindelijk voorstander van verdere Europese eenmaking. Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat de nieuwe verkiezingsprogramma's geen fundamentele wijzigingen zullen ondergaan en dus het integratieproces zullen blijven ondersteunen. Wel zullen er waarschijnlijk accentverschuivingen plaatsgrijpen onder invloed van de huidige Europese politieke agenda. Pleidooien voor een betere fraudebestrijding, voor meer (parlementaire) controle op de Europese Commissie en voor een effectiever extern politiek optreden zullen opduiken.

De pro-Europese houding van christendemocraten, sociaal-democraten en liberalen heeft zich de afgelopen 40 jaar concreet vertaald in een continu pleidooi voor meer bevoegdheden en meer slagkracht voor het Europese niveau. De geschiedenis van het Belgische Europese beleid wordt gekenmerkt door een zeer orthodoxe houding met betrekking tot de communautaire principes en de uiteindelijke Europese politieke structuur. Dit betekent dat België tot en met vandaag pleit voor de overheveling van alle bevoegdheden die - het subsidiariteitsprincipe indachtig -

meer efficiënt op het Europese niveau kunnen georganiseerd worden. Bovendien moet de besluitvorming voor België zoveel mogelijk gekenmerkt worden door een grote initiërende inbreng van de Europese Commissie, door een doorslaggevende wetgevende rol voor het Europees Parlement en door het stemmen bij gekwalificeerde meerderheid in plaats van bij unanimiteit in de Raad van Ministers. Wat het institutionele einddoel van de Europese integratie betreft, heeft de Belgische overheid steeds gesteld dat zij een supranationale federale structuur verkiest boven een intergouvernementeel samenwerkingsverband. Deze orthodoxe houding wordt slechts schijnbaar tegengesproken door het vasthouden aan de aanwezigheid van een Belgische Commissaris en aan het halfjaarlijks roterende voorzitterschap van de Raad van Ministers, en door het aanvaarden van minder supranationale of federale oplossingen zoals in het Verdrag van Amsterdam. Dit laatste lijkt echter veeleer een strategie te zijn waarbij op een pragmatische en incrementele wijze verkozen wordt om kleine - en in Belgische ogen onvoldoende - stappen vooruit te zetten met het oog op het ultieme bereiken van het federale einddoel¹. De enige smet die rust op het Belgische Europese beleid is de soms gebrekkige toepassing van de Europese regelgeving en de laattijdige ratificatie van de verdragen. Hoewel er de laatste maanden beterschap te merken valt, blijft België toch onderaan de lijst bungelen wat de omzetting van Europese richtlijnen in de nationale rechtsorde betreft. België zal ook het laatste land zijn om het Verdrag van Amsterdam goed te keuren. Maar ook hier blijkt de Europese bezorgdheid: premier Dehaene riep in oktober 1998 de omzetting van de Europese regelgeving uit tot één van de prioriteiten voor het laatste werkjaar van zijn tweede ambtstermijn.

Ook de Belgische private politieke elite, zeg maar de belangengroepen, staat positief tegenover de Europese eenmaking. Een bevraging door de Universiteit Antwerpen heeft uitgewezen dat, hoewel hun steun aan het integratieproces niet onvoorwaardelijk is, zij over het algemeen toch een kritisch positieve houding aannemen². Dat wil zeggen dat de

pro-Europese houding van de Belgische overheid door de top van het middenveld gesteund wordt voor zover dit niet in contrast staat met de eigen particuliere belangen en voor zover het de machtspositie en de verworvenheden in België niet aantast. Verder bleek dat alleen de grote sociaal-economische organisaties die direct geconfronteerd worden met Europese regelgeving, een uitgesproken mening verkondigen. Kleinere organisaties, zoals politiek-culturele belangengroepen die actief zijn op beleidsdomeinen waarmee Europa zich minder inlaat (cultuur, onderwijs, welzijnswerk), blijken een veel minder uitgesproken mening te hebben.

Kortom, de Europese Unie beroert vooral de politieke actoren die er rechtstreeks mee geconfronteerd worden. Opvallend is dat vrijwel alle betrokken actoren een pro-Europese houding aannemen. In vergelijking met de politieke elite staat de publieke opinie echter veel verder af van 'Europa'. Wil dit dan zeggen dat zij een nog minder uitgesproken mening heeft? En in welke mate is de pro-Europese houding van de politieke elite een weerspiegeling van de mening van de bevolking? Alvast de federale overheid is zich bewust van de noodzaak van een maatschappelijk draagvlak voor haar Europees beleid. Zo werd in het Belgische memorandum voor de intergouvernementele conferentie die leidde tot het Verdrag van Amsterdam, gesteld dat het Europese beleid moet geschraagd worden door een breed politiek en maatschappelijk debat. Daarbij werd dan de hoop uitgesproken dat een dergelijk debat tot een draagvlak zou kunnen leiden.

Maar is dat draagvlak wel aanwezig? De volgende hypothese kan immers voor België vooropgesteld worden. Hoe minder betrokken bij 'Europa', hoe minder uitgesproken meningen over 'Europa' en hoe minder positief de houding ten aanzien van 'Europa'. Dit betekent, ten eerste, dat de mening van de bevolking expliciet gevraagd moet worden en, ten tweede, dat verondersteld kan worden dat de Belgische publieke opinie niet onvoorwaardelijk positief staat tegenover de Europese integratie en tegenover het Europese beleid van haar regering.

De kennis van de publieke opinie

De vorming van een opinie over een object begint in de eerste plaats bij de kennis over dat object. En daar wringt het schoentje al met betrekking tot de Europese Unie. Zelfs een zeer rudimentaire vorm van kennis - de bekendheid van Europese toppolitici - levert bijzonder lage cijfers op. Uit een internationale opiniepeiling blijkt dat van alle Europeanen slechts 1 op 3 Jacques Santer, de ex-voorzitter van de Europese Commissie, bij naam kent. Nog minder bekend zijn premier Dehaene (1 op 5) en Gil-Robles, de voorzitter van het Europees Parlement (1 op 7). Slechts staats- en regeringsleiders van grote landen, zoals Blair (85%), Chirac en Kohl (82%), genieten een grote bekendheid bij de Europeanen³. Ook in *Eurobarometer 49* werd een aantal kennisvragen opgenomen⁴. Hieruit blijkt dat slechts twee derde van de Belgen in de lente van vorig jaar wist dat pas in 2002 met euromunten en -briefjes zal kunnen betaald

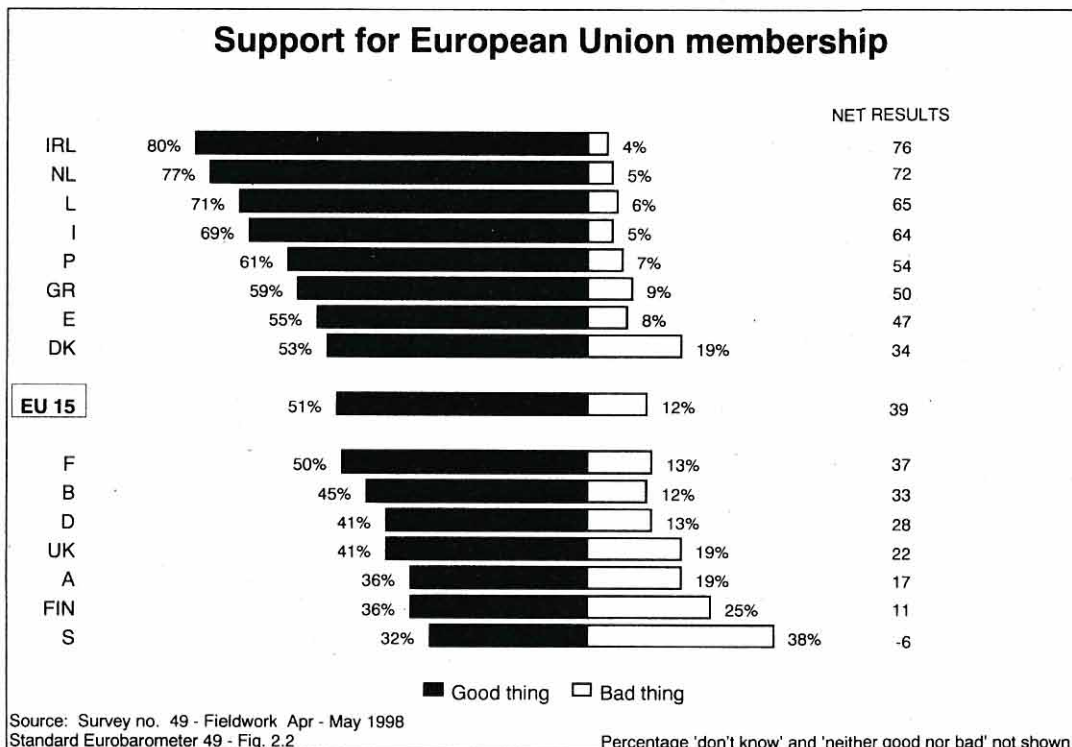
worden. Met de naambekendheid van de euro was het iets beter gesteld, maar toch: 1 op 5 Belgen kende een jaar geleden de naam van de nieuwe eenheidsmunt (nog) niet. De Belgische publieke opinie schat zichzelf ook niet erg hoog in met betrekking tot haar kennis over 'Europa'. Op een schaal van 1 tot 10 scoren de Belgen een magere 4,2. De Belgen tonen zich bovendien niet erg leergierig wat 'Europa' betreft. Bijna de helft vindt dat hij of zij toch voldoende weet en slechts 15% wenst meer te weten over de Europese Unie. Kortom, als de bovenstaande hypothese klopt dat er een verband is tussen kennis, gearticuleerde meningen en opinies, dan mag van de Belg een veeleer gelaten houding en een veeleer kritische mening over 'Europa' verwacht worden. Is dat ook het geval?

De Belgen en het EU-lidmaatschap

Steunen de Belgen het EU-lidmaatschap van hun land? Volgen zij de houding van hun

Grafiek 1

Steun van de Europese publieke opinie voor het lidmaatschap van de Europese Unie

opinieelers in hun uitgesproken pro-Europese houding? De gegevens van Eurobarometer laten toe om dit in vergelijkend en historisch perspectief te bekijken.

In 1998 steunde gemiddeld 51% van de Europeanen het EU-lidmaatschap van hun land (Grafiek 1 op blz.5). De meest fervente voorstanders zijn terug te vinden in de zuiderse landen en in Ierland, d.w.z. in de lidstaten die het meest profiteren van de Europese solidariteitsmechanismen. Ook de Nederlanders en de Luxemburgers scoren hoog. De Belgen zitten duidelijk onder het gemiddelde en situeren zich veeleer in de buurt van de Britten en de Duitsers: 45% van de ondervraagde Belgen steunt het Belgische lidmaatschap en 12% is zelfs ronduit tegen het lidmaatschap. Opvallend is ook het hoge percentage (33%) van de Belgen dat geen uitgesproken mening heeft. Dat bevestigt alvast het eerste deel van de hypothese, dat geringe belangstelling en kennis leiden tot weinig uitgesproken opinies. De Belgische opinie staat bovendien in groot

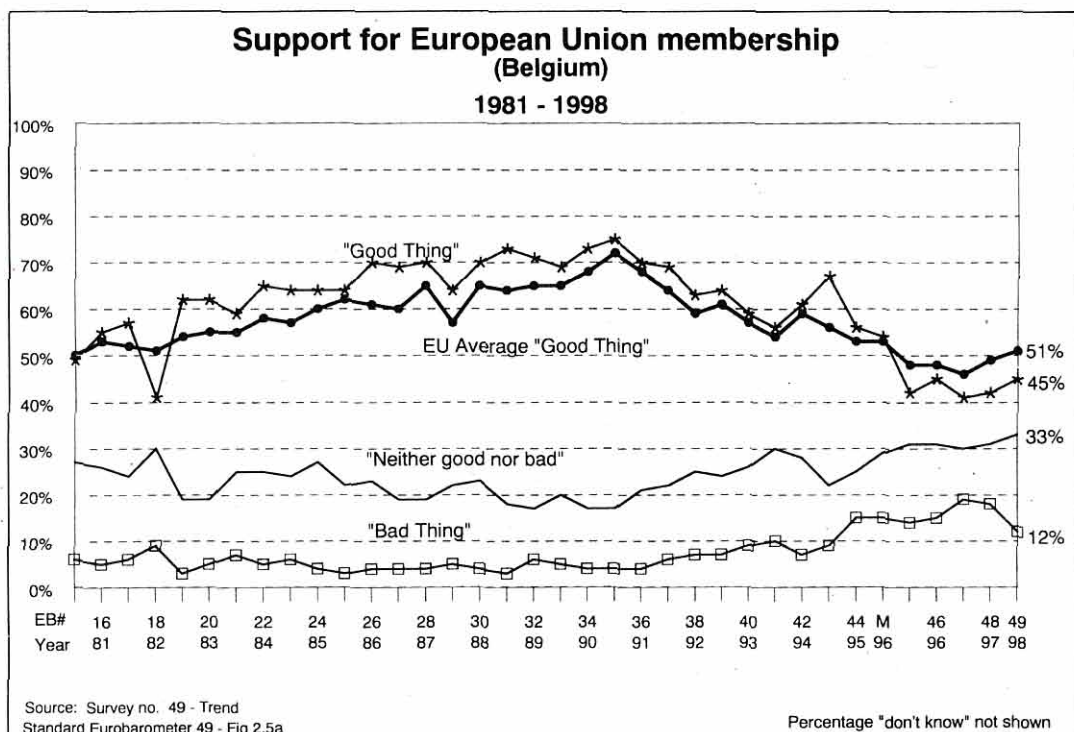
contrast met de Scandinavische, die veel duidelijker standpunten inneemt. Eurobarometerdata wijzen inderdaad uit dat vooral de Denen, maar ook de Finnen zich beter geïnformeerd voelen en dat ze ook veel meer dan de Belgen meer over de Europese Unie wensen te vernemen.

De Belgische publieke opinie is niet alleen weinig uitgesproken, ze is ook relatief kritisch, zowel in vergelijking met de andere lidstaten als in vergelijking met de Belgische politieke elites. Grafiek 2 toont evenwel aan dat de Belgen nog maar sinds enkele jaren onder het gemiddelde zitten. Sinds 1981 loopt de Belgische publieke opinie parallel met de golvende beweging van de gemiddelde Europese publieke opinie, maar in 1995 vindt er een keerpunt plaats: tot dan loopt de Belgische curve boven het gemiddelde, vanaf 1995 ligt de Belgische curve zo'n 5% lager dan het Europese gemiddelde.

Deze gegevens duiden op een grote discrepantie tussen de officiële Belgische beleids-

Grafiek 2

Steun van de Belgische publieke opinie voor het lidmaatschap van de Europese Unie

standpunten en de ideeën van de Belgische bevolking en ze stellen dan ook grote vragen bij de legitimiteit van de uitgesproken pro-Europese houding van de overheid. Tegelijk is het verwonderlijk dat dit grote verschil zo weinig aanleiding geeft tot protest vanuit de bevolking. Blijkbaar is het Europese thema niet wervend genoeg om op grote schaal te mobiliseren. Onderzoek aan de Universiteit Antwerpen heeft bijvoorbeeld uitgewezen dat slechts 5% van de betogingen tussen 1990 en 1997 gericht waren tegen de Europese instellingen of tegen een aspect van het Europees beleid⁵. Hoewel het verschil tussen overheid en bevolking een normatief probleem stelt, hoeft het dus geen aanleiding te geven tot een politiek probleem voor de overheid. De bevolking mag dan wel kritisch staan tegenover het Belgische lidmaatschap, ze voelt er weinig voor om dit te vertalen in overeenkomstig politiek gedrag, in casu in protest tegen het Belgische Europese beleid. De politieke partijen voelen dan ook geen druk om wijzigingen in hun programma of hun beleid aan te brengen.

Voor die makheid van de publieke opinie zijn hoofdzakelijk drie redenen te vernoemen. Ten eerste heeft de kritische houding van de bevolking geen directe electorale gevolgen. Zelfs campagnes voor de Europese verkiezingen worden amper opgebouwd rond Europese thema's. Deze situatie wordt mede veroorzaakt door het feit dat, ondanks het bestaan van supranationale fracties en partijen, de programma's voor de Europese verkiezingen toch een nationale aangelegenheid zijn. Men spreekt in dit verband wel eens van 'second order elections'⁶. Een bijkomend probleem is dat de Europese breuklijn tussen voor- en tegenstanders van meer integratie, voor zover die al aanwezig is, niet samenvalt met de klassieke intrastatelijke breuklijnen die de nationale verkiezingen domineren. Met andere woorden, als 'Europa' al tot mobilisering van de publieke opinie aanleiding geeft, dan gaat het niet over het integratie-aspect, maar over een Europees beleidsaspect waarvan de Europese breuklijn - toevallig - samenvalt met een binnenlandse breuklijn, zoals de sociaal-eco-

nomische links-rechts-tegenstelling.

Ten tweede werd hierboven reeds aange-toond dat het grootste en politiek belangrijkste deel van de top van het maatschappelijk middenveld een positieve houding tegenover 'Europa' heeft. Dat wil zeggen dat de belangrijkste motor van mobilisatie tegen het beleid zich niet zo snel zal engageren om protest in gang te zetten. Een eventueel initiatief zou dus van de bevolking zelf moeten komen, maar het valt sterk te betwijfelen of daar de eerste stappen kunnen gezet worden. De complexiteit van het Europese gebeuren is immers een hoge drempel om te nemen en bovendien bestaan er buiten de middenveldorganisaties maar weinig fora waarop de discussie zou kunnen ontkiemen.

Ten derde moet de vraag gesteld worden of de basis van de maatschappelijke organisaties, d.w.z. het electoraat, de Europese thema's wel hoog op de politieke agenda wil zien staan. Het antwoord is duidelijk negatief. Dat heeft niet alleen te maken met de enorme complexiteit van de Europese constructie en met het ver-van-mijn-bed-gevoel dat heel wat mensen hebben als het over 'Europa' gaat, het houdt ook verband met de zogenaamde permissieve consensus onder de Belgische bevolking. Dat geeft aan dat de bevolking misschien wel een mening over 'Europa' heeft - tenminste wanneer er expliciet naar gevraagd wordt - maar dat die niet van aard is om op een actieve wijze verkondigd te worden. Het duidt integendeel op een passieve publieke opinie waardoor de overheid vrij spel krijgt met betrekking tot haar Europese beleid. Permissief betekent bovendien dat de bevolking de houding van de overheid tegenover 'Europa' niet echt problematisch vindt, ook al geeft ze in opiniepeilingen een kritische houding te kennen en al is de consensus, dit wil zeggen de eensgezindheid met de overheid, de laatste jaren dus aan het afbrokkelen⁷.

Hoewel de Belgen de Europese pieken en dalen over het algemeen mooi volgen, vallen toch enkele uitzonderlijke momenten op die vooral met binnenlandse gebeurtenissen te maken hebben. *Eurobarometer 18*, gebaseerd op interviews tijdens de herfst van 1982, geeft

een op het eerste gezicht merkwaardige Belgische afwijking tegenover de Europese curve. Terwijl het Europese gemiddelde vrijwel stagneert, toont grafiek 2 een sterke eenmalige negatieve piek voor België. De publieke opinie lijkt hier haar onvrede met het binnenlandse sociaal-economische beleid te ventileren op het Europese niveau. 1982 was immers het jaar van de volmachten, van de devaluatie van de frank en van de aankondiging van een begroting doorspekt met zware saneringen⁸. Reeds in het begin van 1982 werd de frank gedevalueerd en werd een hele reeks maatregelen uitgevaardigd met onder andere een indexmatiging en een solidariteitsbijdrage voor zelfstandigen. Het toetje volgde in de zomer en in de herfst wanneer, op het moment van het veldwerk voor *Eurobarometer 18*, de begroting voor 1983 gepresenteerd werd waarin een nieuwe reeks besparingen werd aangekondigd. Hieruit blijkt dat een belangrijke binnenlandse aangelegenheid gecombineerd met een sterke Europese betrokkenheid - de devaluatie van de frank moest immers goedgekeurd worden door de Europese Ministers van Financiën - de ideale mix is om een uitgesproken Europese opinie uit te lokken.

Een gelijkaardige interpretatie kan gegeven worden aan de tweede uitschieter die opgetekend werd in *Eurobarometers 42* en *43*, die gebaseerd zijn op interviews die werden afgenomen tijdens de zomer en herfst van 1994 en de lente van 1995. De aanzet van de piek kan alvast verklaard worden doordat gedurende die hele periode de Europese Unie aanhoudend in de media aanwezig was met een aantal gebeurtenissen die direct verband hielden met het Belgische politieke leven. De Europese zomer van 1994 werd gedomineerd door de Europese parlementsverkiezingen en vooral door de zoektocht naar een nieuwe voorzitter voor de Europese Commissie. Premier Dehaene had zich hiervoor kandidaat gesteld. Zijn kandidatuur werd niet weerhouden, maar zijn persoonlijke populariteit en die van de Europese Unie stegen naar ongekende hoogten. Vooral de manier waarop Groot-Brittannië zijn veto stelde tegen Dehaene, deed de Belgische bevolking alleen maar meer appre-

ciatie krijgen voor diens Europese aanpak. Europa bleef ook de maanden daarna in het nieuws, onder andere door de uitbreiding met Zweden, Finland en Oostenrijk en door de start van de nieuwe Commissie en van de nieuwe legislatuur van het Europees Parlement met heel wat Belgische politieke zwaargewichten. Ondertussen gebeurde er weinig in België zelf dat de publieke opinie tegen Europa had kunnen opzetten. Integendeel zelfs, de keuze van de premier om reeds in de lente verkiezingen te houden, werd ondermeer gezien als een poging om zijn dankzij 'Europa' opgebouwde populariteit electoraal te verzilveren⁹. Sommige commentatoren beweerden dat de populariteit van Dehaene vooral te danken was aan zijn voornemen om het Belgische politieke toneel te verlaten. Hoewel dit ongetwijfeld tot op zekere hoogte meespeelde, wordt deze these toch vooral ontkracht door de goede verkiezingsresultaten van de premier.

Ten slotte is het de moeite waard om het moment te bekijken waarop de Belgische publieke opinie plots onder het Europese gemiddelde duikt: de periode 1995-1996. Deze wordt gekenmerkt door een strikt besparingsbeleid van de regering met het oog op het verminderen van het begrotingstekort en de overheidsschuld, wat uiteindelijk moest leiden tot een Europees doel, de toetreding van België tot de Economische en Monetaire Unie. Het betreft hier opnieuw een belangrijk binnenlands politiek feit met wortels in de Europese politiek. De Belgische regering liet daar trouwens geen twijfel over bestaan. Zij verdedigde haar begrotingsbeleid door expliciet te verwijzen naar de Europese convergentiecriteria. De Maastrichtnormen werden bij de bevolking een begrip, maar dan wel één met een bijzonder pejoratieve connotatie. Ook de crisis rond de dollekoeienziekte en de sluiting van Renault-Vilvoorde waren uiteraard niet van aard om het tij te keren tijdens de tweede helft van de jaren '90. Het valt nu af te wachten of positief nieuws, zoals de intrede van België in Euroland, de kloof met de andere landen zal kunnen dichten of dat dat alweer tenietgedaan zal worden door de aanhoudende berichten over fraude en over de Europese

incompetentie op het stuk van de gemeenschappelijke buitenlandse politiek. De volgende *Eurobarometer* zal hier duidelijkheid in kunnen brengen.

Kortom, het tweede deel van de hypothese, dat stelde dat onbekend ook onbemind maakt, kan dus niet eenduidig bevestigd worden. De Belgische publieke opinie staat inderdaad wel kritischer tegenover Europa dan haar opinieleiders, maar al bij al vindt toch nog bijna de helft het lidmaatschap een goede zaak en is de mobilisatie tegen Europa eerder zwak. Het vooropgestelde verband kan bovendien niet steeds bevestigd worden in andere landen. De Zweden combineren bijvoorbeeld een gemiddelde kennis met een uitgesproken mening over 'Europa' en zijn tegelijk bijzonder kritisch.

De Belgen en het Europees Parlement

In een jaar waarin Europese parlementsverkiezingen plaatsvinden, is het tot slot interessant om even stil te staan bij mening van

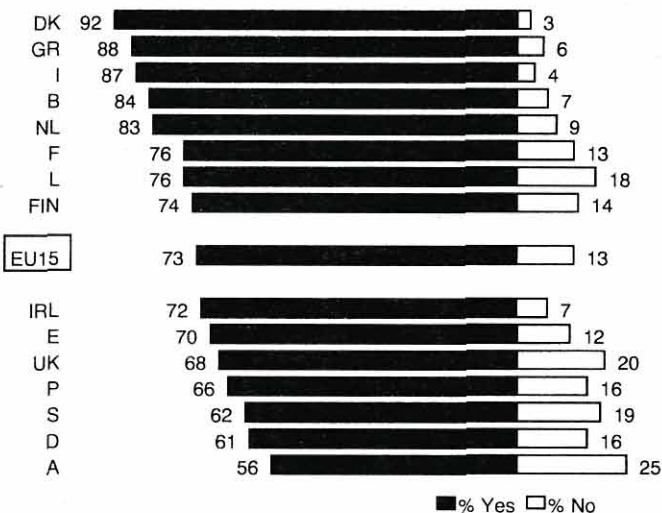
de Belgische kiezers over het Europees Parlement. Om te beginnen is de Belg, ondanks het feit dat de Europese parlementsleden driekwart van hun tijd in Brussel doorbrengen, niet erg op de hoogte van hun politieke activiteiten. Volgens Eurobarometer 49 had meer dan de helft van de Belgen (55%) begin 1998 recent niets vernomen over het Europees Parlement. Zeer opvallend is het enorme contrast met de publieke opinie uit de perifere landen van de Europese Unie: 69% van de Finnen en de helft van de Grieken was zich wel 'bewust' van het Parlement. De Belgen hebben ook een niet al te hoge pet op van het Europees Parlement. Minder dan de helft wenst de Europese parlementsleden meer invloed toe. Dat is net evenveel als het Europese gemiddelde.

Merkwaardig is ook de intentie van de Belgen om op 13 juni daadwerkelijk een stem uit te brengen voor het Europees Parlement (Grafiek 3). Dat 84% van de Belgen van plan is om zich naar het stembokje te begeven, lijkt op het eerste gezicht een behoorlijk re-

Grafiek 3

Intentie om te gaan stemmen voor de Europese parlementsverkiezingen van juni 1999

European Parliament : intention to vote in June 1999 elections

Source: Survey no. 49 - Fieldwork Apr - May 1998
Standard Eurobarometer 49 - Fig. 5.5

Percentages 'don't know' and 'not applicable' not shown

sultaat. Het feit dat in België - ook voor de Europese verkiezingen - stemplicht geldt, plaatst dit cijfer echter in een heel ander daglicht. De expliciete intentie van 7% van de Belgen om thuis te blijven, doet vermoeden dat de opkomst bij stemrecht bijzonder laag zou liggen. Ook de Luxemburgers lopen ondanks de geldende stemplicht niet warm voor de Europese verkiezingen in juni. In drie landen wordt op basis van *Eurobarometer 49* zelfs een hogere opkomst voorspeld dan België en Luxemburg: Griekenland, waar ook de stemplicht van toepassing is, Italië en het als eurosceptisch geldende Denemarken. De Denen slagen er blijkbaar in om hun kritische houding via electorale weg te ventileren. Zij krijgen daar - in tegenstelling tot de Belgen - ook de kans toe door de aanwezigheid van uitgesproken anti-Europese partijen die er bovendien in slagen om de Europese Unie ook daadwerkelijk tot het centrale thema van de Europese campagne te maken¹⁰.

Slotbeschouwingen

Herhaaldelijk is naar voor gekomen dat de Belgische publieke opinie een veel minder eurofiele houding heeft dan haar opinieleiders. De publieke opinie wordt echter eveneens gekenmerkt door een laag articulatie-niveau en een lage wervingskracht zodat - althans op het stuk van het Europese beleid - zich niet direct een politiek probleem zal stellen. De belangrijke vraag naar de legitimiteit en naar het maatschappelijk draagvlak van het Europese beleid blijft daarmee evenwel overeind. Het betreft hier immers een kloof tussen bevolking en politiek. En ook al is er bij de bevolking slechts zeer matige interesse voor Europese themata, op lange termijn kan ook deze kloof het vertrouwen van de bevolking verder ondermijnen. Wanneer een Europees thema plots toch als belangwekkend zou ervaren worden, kan de latent kritische houding immers snel manifest worden en voor een nieuwe vertrouwenscrisis zorgen.

Verder werd opgemerkt dat 'Europa' geen vooraanstaande plaats inneemt in België, noch in de media, noch in het politieke debat. De Belg is dan ook over het algemeen weinig op

de hoogte en slechts matig geïnteresseerd in de Europese Unie. Slechts wanneer een belangrijk binnenlands politiek feit met een Europese dimensie echt salient wordt in de media, vertoont de publieke opinie een uitgesproken mening. De kandidatuur van premier Dehaene voor het voorzitterschap van de Europese Commissie in 1994 is hiervan het beste voorbeeld.

Dat alles belooft niet veel goeds voor het Europees gehalte van de campagne voor de komende Europese verkiezingen, zeker niet nu ook tegelijk een belangrijke binnenlandse stembusgang zal plaatshebben. Het niet langer laten samenvallen van de verkiezingen voor de verschillende niveaus, zou een stap zijn in de richting van meer 'Europees' bewustzijn. Maar ook hier mag niet al te veel van verwacht worden. Het blijkt immers ook bij afzonderlijke verkiezingen moeilijk te zijn om mensen voor 'Europa' te enthousiasmeren en om de campagne rond Europese issues te laten draaien. Om al deze redenen dient de komende campagne zich echter bijzonder a-Europees aan. Dat belangrijke kandidaten bovendien nu reeds verklaren dat ze hun Europese zetel zullen afstaan indien ze een uitvoerende taak kunnen krijgen in een gewestregering of in een grote stad, zal aan het gebrek aan interesse en legitimiteit weinig verhelpen. Integendeel.

- 1/ Franck, Ch. (1998), 'La politique européenne de la Belgique. Les années 1970-1996: entre orthodoxie et pragmatisme', *Res Publica*, 40:2, 197-212.
- 2/ Beyers, J. (1998), 'Permissieve consensus, maatschappelijk debat en het draagvlak van de Europese Unie bij de Belgische maatschappelijke organisaties', *Res Publica*, 40:2, 247-272.
- 3/ *Knack* nr. 46 van 11 tot 17 november 1998. De opiniepeiling werd uitgevoerd in de herfst van 1998 bij 11.567 Europeanen waaronder 1281 Belgen.
- 4/ De bevraging van de Europese publieke opinie gebeurt sinds 1973 op een systematische manier door middel van de Eurobarometer (EB), het onderzoeksinstrument van de Europese Commissie. Om het half jaar wordt een representatief staal van de Europese bevolking bevraagd. De bevraging wordt per lidstaat geor-

- ganiseerd. Voor België worden ongeveer 1000 mensen geïnterviewd. Het laatste rapport - *Eurobarometer 49* (EB 49) - werd gepubliceerd in de herfst van 1998 en is gebaseerd op een bevraging in de lente van 1998. Hoewel heel wat kritische methodologische bedenkingen kunnen geplaatst worden bij de aanpak van de Eurobarometer, is het de enige bron met systematische data over alle lidstaten en over een langere periode. De Eurobarometer wordt hier dan ook als voornaamste bron gebruikt.
- 5/ Van Aelst, P., Walgrave, S., *Betogen in de jaren negentig: een analyse op basis van nationale pers en rijksarchief in België*, Universiteit Antwerpen (UIA), mimeo.
 - 6/ Irwin, G. (1995), 'Second Order or Third Rate? Issues in the Campaign for the Elections for the European Parliament 1994', *Electoral Studies*, 38: 1, 183-199.
 - 7/ Voor een gedetailleerde bespreking van het begrip permissieve consensus, zie Beyers, J., *o.c.*
 - 8/ Deweerdt, M. (1983), 'Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1982', *Res Publica*, 25:2-3, 137-179.
 - 9/ Deweerdt, M. (1995), 'Overzicht van het Belgisch politiek gebeuren in 1994', *Res Publica*, 37:3, 281-312 en Platel, M. (1996), 'Het Belgische politieke gebeuren in 1995', *Res Publica*, 38:3-4, 501-526.
 - 10/ De betrouwbaarheid van de cijfers over de Belgische stemintenties mag evenwel niet overschat worden. Peilingen voor de vorige Europese verkiezingen voorspelden voor België maar een opkomst van 40%, terwijl uiteindelijk 90% kwam opdagen. Zie Irwin, G., *o.c.*